

БОГУ МИЛИ, ИЛИ НЕ
Размисли за „българската ерес” и историческа орис
Иван Момчев, Варна

*„Казват, че конфликтът е между доброто и злото. Но
същинският конфликт е между истината и лъжата.“*
Дон Мигел Анхел Руис

Хилядолетия само жреците и царете са били „знаещата” небесните тайни част от човечеството. Кръвни линии, забулени в мистика и легенди са управлявали земния свят. Затова духовната среща отсам и оттатък Черното море на тракийските дионисиеви мистерии и орфизма, на източните митраизъм и зороастризма с най-ранната християнска идея, посята в тези земи през I в. от св. апостоли Павел и Андрей, е епохално събитие. То заслужава най-бляскави фойерверки, а не вековно мълчание и историческа мъгла. Защото в резултат именно от тази ключова среща на богове и пророци столетия преди „съборния” Константинополски IV в. в богатия духовен харман на Балканите, Мала Азия, Черноморието, Крим и Прикавказието се е формирал автентичен местен раннохристиянски възглед. Тук за пръв път обикновеният човек е бил реабилитиран в духовния всемир. Появило се е ново мировъзрение и за „езичниците” и „варварите”, според което всички хора са „равни пред Бога” и всеки има право на живот в свобода, равенство, братство и любов. Тази революционна тайна за свещените човешки права и дълг в Божия свят е била строго пазена и препредавана от баща на син през столетията най-първо в Европа сред местното трако-българско население. Този исторически факт е неудобна и премълчавана истина в съвременния свят.

Съществува феноменален аспект в самата природа на нещата и познанието, който съпътства човечеството и отдавна занимава богослови, философи и учени. Поради своята дълбока същина и многопластово естество той поражда разнопосочни мисли, а през вековете неведнъж е бил причина за догми, манипулации и войни. Иде реч за двойствеността на проявените и непроявените неща в космоса, природата и човека, както и в писаната и неписана история. Безбройни противоположности изпълват и осмислят живота с безкрайното си разнообразие, многопластови съответствия и взаимовръзки, проявявайки се в неизменен дуализъм. Ден и нощ мъжко и женско, любов и омраза, живот и смърт, душа и тяло, бог и сатана, вяра и атеизъм, догма и ерес, война и мир, власт и поданство, свобода и робство, смирение и горделивост, оптимизъм и песимизъм, видимо и невидимо, знание и незнание, цивилизация и варварство, небесно и земно, черни и бели енергийни „дупки” и пр. би-полярности съществуват заедно. В живота на хората те са съпровождани от два вечно актуални въпроса. Кое е „добро” и кое „зло” и „истина” или „лъжа” е. Двойствеността присъства осезаемо и неосезаемо в мислите, чувствата и дейностите на човека.

Съществува религиозен, философски, както и дуализъм, отбелязван от естествените науки. Всичко това има дълбоки познавателни корени, които водят далече назад в златните мини на духовната и ментална традиция на древните траки, наследени от будни антични и средновековни неопфити и потомци. Важно и необходимо уточнение, което ни отвежда право в сърцето на темата за онази вечна двойственост, белязала характера, манталитета и историята на българите като при никой друг народ.

Старо схващане е, че религиите, философията и науките са произлезли от единно пра-древно знание за устройството, за видимите и невидимите механизми на живота и света. Неговите най-ранни проявления неизменно водят към дуалистичната орфическа

доктрина за „безсмъртната душа”, която живее и тук, и сега в „смъртно тяло” и че тя (душата) може да посещава, както подземното, така и царството небесно. Този „дуализъм” е фундаментален и заедно с факта за съществуването на неизследвани „информационни полета”, за които говорят днешните учени, е бил познат в духовните и ментални светове на българските палеотракийски и тракийски предци още през най-отдалечените векове, предхождащи библейските, египетските, индийските, китайските, елинските, персийските и пр. древности. За това красноречиво говорят многобройни материални свидетелства от тракийски и пред-тракийски светилища-контактни зони като Белинташ, Татул, Харман кая, Перперикон, Сборяново, Глухите камъни и т.н., които не знаят хилядолетията си. Те се намират в земите на българите и могат да се видят и пипнат и днес. За същото напомнят и живи духовни практики и рядко срещаното съсредоточие от местни феноменални, знайни и незнайни оракули-пророци през всички времена като Орфей, преподобна Стойна, баба Ванга, дядо Влайчо и мн.др. Както и свръхнадарени „контактъори” и лечители като Лин, Орфей, Петър Димков и т.н., живяли преди и сега по нашите земи – очевидно свидетелство за богатите духовни вселени на трако-българите през вековете.

Религиозният е по-стар от философския дуализъм. И ако религията представлява вярвания, чието изразяване се извършва чрез култ, то изцяло дуалистичните орфизъм и зороастризм са най-дълбокият кладенец, най-старата култова и културна среда на българите и техните предци отсам и отатък Черното море. В този исторически ареал е дълбоко закодиран много древен духовен, свръхкултурен монолит, поуките от който е наш синовен дълг да извадим на светло в съвременния свят. Заедно с факта, че от него в нашите земи се е родил и е избуявал най-старият в Европа автентичен местен раннохристиянски възглед – свидетелство за много по-древна и богата духовна антропология. Това е особено важна историческа даденост, която упорито се премълчава. Тя е неразривно свързана със съдбата и автентичната цивилизованост на нашия древен род. И като се казва за орфизма и зороастризма, че са първите световни монотеистични религии, трябва веднага да подчертаем, че именно те носят най-ярките белези и характеристиките на вездесъщия дуализъм. Тази древна органика очевидно е предпоставила похватта в нашите земи на дълбоко автентичен и многопластов по съдържание и религиозна форма духовен плод. Защото именно такъв е бил резултатът от съешаването на старите местни култови традиции с християнските послания на светите Павел и Андрей сред нашите деди още през “апостолския I век” на Новата ера. Този органичен “плод” е роденият по тукашните земи автентичен местен раннохристиянски “възглед”, който е съзрявал в естествената си родилна трако-българска среда чак до късната античност. Това е ставало най-активно в периода от I до IV в. сред местните набожни и духовни люде, най-репресираните и хвърляни на зверовете в кървавия римски свят. Все преследвани и отричани, те обаче са го препредавали на своите потомци късноантичните и средновековните трако-българи. Които пък са споделяли и с другите народи своя човечен, зрял и разбираем за всички автентичен възглед, световъзприятие, мировъзрение в различни части на късно-антична и средновековна Европа – от IV в. до XIII в. непрекъснато. Има сведения, че още през IV-V в. нататък са го разнасяли сердикийските „еретици-боносианци”. После през V-VI в. потомците на гетите – „най-храбрите и справедливите сред траките” (Херодот), а именно траките вези-готи и остро-готи „еретици-полуариани” с походите на Аларих и Теодорих. Но и Алцековите българи през следващия VII в. Историята сочи, че от XI в. до XIII в. в същите европейски земи са били документирани опити да го институционализират представители на най-знаменитите средновековни български проповедници. Но трябва веднага да подчертаем, че този най-стар в Европа автентичен раннохристиянски възглед в неговите най-различно кръщавани и непрекъснато

анатемосвани проявления, през цялото време от IV в. нататък е бил отричан и навсякъде преследван от най-могъщата създавана някога имперска религиозна институционалност в полза на властолюбиви и добре организирани гръко-римски църковни и светски върхушки. Защото един нов имперски църковен елит от IV в. нататък е започнал алчно и ревниво да присвоява за себе си страната на „доброто“. И с манипулации и лъжи е обявил автентичния раннохристиянски възглед на древното местно трако-българско население за „ерес“ и дело на световното „зло“. Така още тогава са били разменени нравствените полюси на човешкия свят. А съществуването на автентичното местно ранно християнство по нашите земи за толкова дълъг период от I до IX в. е било отречено и користоно премълчавано в името на агресивното ново „добро“, наред с истинската история на многобройното древно местно население.

Доброто и злото, истината и лъжата. Каква е тази „двойственост“, така дълбоко впечатана в религиозния и социокултурен български исторически небосклон. Защо и какъв „дуализъм“ неизменно съпътства древния български род, неговата хилядолетна култова култура, верски традиции, бит и душевност. За да е налице от една страна винаги жив извор на народен оптимизъм, автентична праведност, духовна приемственост и чувство за мисия в хубавия Божи свят. А от друга – вечно зееща робска бездна, дух на обреченост, отрицание и мъчителна подмяна на ценности в дяволската действителност на смъртния земен свят. Двойственост е вградена и в умишлено налагания от XIX в. насам историографски модел, резултат от външни и вътрешни фактори. Затова и „истините“ за произхода и вярата на българите и тяхната история са вечно дискуссионни. В тях доминира преднамерена лъжа и се ширят мъртвородени измислици от нагласявани хроники, изкривяващи факти, събития и очевидния исторически контекст. Отдавна така заблуждават нас и децата ни като внушават некоректни „концепции“ относно произхода, „еретическата греховност“ и историята на българите, налагани столетия в купища „научни“ трудове и учебници, обслужващи чужди интереси и стратегии. В същото време на противоположния полюс живее „добрата“ и свидна истина. Тя е в народните възжеления и приказките, във фолклорното великолепие, в митовете, легендите, преданията, обичаите и празниците, в творенията на ума и на ръцете. Но е най-очевидна и материализирана в изобилието от уникални археологически находки по българските земи. И така е от векове. Като ни изпълват с живот, съзидание и оптимизъм, но неизменно и с дух на деградация, отрицание и песимизъм, доброто и злото, истината и лъжата живеят с нас в неизменен дуализъм. Огнен печат на противоположностите, тази двойственост се е превърнала в своеобразно българско двуначалие и народностна характерност.

Откъде идва всичко това.

Може да се каже много, но сега само ще насоча внимание към няколко понятия, които са в обръщение от векове и видимо изразяват степен на цивилизованост – „варвари“, „скити“, „езичници“, „еретици“ и „анатема“. Това са все много употребявани думи, с които отдавна сме свикнали. Те са нарицателни, но и чуждици във всички съвременни езици.

Известно е, че с подигравателното повторение „вар-вар“ древните гърци са наподобявали как им е звучала речта на всички не-гърци и чужденци. Те са наричали високомерно и презрително „вар-вар-ски“ всеки друг народ, независимо от неговата култура и състоятелност. Старото гръцко малцинство от пришълци надменно и подигравателно са наричали така гостоприемното местно тракийско мнозинство на Балканите, чийто език и архетипна образност не са разбирали. Римляните, подражавайки на гърците, също са смятали останалите народи за „варварски“.

В географския си лексикон „Етника“ гръцкият граматик и географ Стефан Византийски през VI в. пише, че „скитите са тракийски народ“. Страбон (I в. пр. Хр.,

География, кн. I) свидетелства, че „скити” е име на народ, който живее на север от гърците и че на гръцки се превежда като „скитащи”, „номади”. Надменното отношение на старите гърци видимо се е наложило. Оттогава и досега „скитащите се”, „скитниците” не са обичани от „цивилизованите” хора, каквото и да означава това.

И „езичество” идва от старогр. *ἔθνικός*, „народен”. Но това понятие се развива и от старобългарското *ѣзыкѣ* — „народ”, „племе”. Затова има право на живот схващането, че в хилядолетните недра на „народната вяра и народната традиция” (*ѣзычѣството*) на многобройното местно тракийско население трябва да се търсят изворите на такива цивилизационни потоци като елинската митология, философия и култура, както и на основните автентични аспекти в процесите на християнизацията. Въпреки че над всичко манипулативно ще се налага като доминантен „гръцкия” принос. На този „принос” ще се приписват белезите на „доброто”, а автентичните му корени и истински произход ще бъдат премълчавани и завинаги захвърлени в тъмните бездни на „злото”. Ще бъдат заклеймени, за да бъдат забравени, а „езичество” ще се превърне в лоша дума.

„Еретици” също идва от гр. и означава „избор”. Название, с което гръцките първенци в имперската църква от IV в. нататък са започнали да наричат другите християнски „партии” в Римската империя (най-често на етническа основа), които са се отклонявали от официалната догма и са отказвали да ѝ се подчинят.

И „анатема” идва от гръцки. Означава „отлъчване от църквата”, поради тежки провинения, основно по верски и дисциплинарни въпроси. Отлъчване от църквата и от християнството с *анатема* е най-тежкото наказание, използвано за борба на институцията с противниците ѝ. Но историческият опит показва, че *анатемата е гилотина на духовността*.

Това, което в крайна сметка искам да подчертая, е, че „варвари”, „скити” (скитници), „езичници”, „еретици” и „анатема” са все понятия, чието налагане през вековете отрицателно съдържание изразява надмения и жесток имперски гръко-римски модел на отношение към останалия не-гръцки и не-латински свят. Натрапени са в древността от лукавите гърци, на които войнствените римляни са подражавали. Моделът е бил по-късно удобно възприет от гърцизираните и латинизирани средновековни църковни и светски елити. Антични свидетелства показват обаче, че високомерие, лукавство и надменна манипулативност са били проявени от старите гърци и спрямо заварената местна тракийска култура, вярвания и език, върху чиято богата почва се е развила елинската и римската цивилизация. От такова агресивно отношение лъха на мизерия и обреченост. И неизбежно е предпоставило у местните трако-българи народопсихология, белязана от явния дуализъм „ние и те”, дефиниран от отношението на гърците – „ние-добрите и те-лошите, злите”. Защото за гърците „те” – варварите, скитниците, езичниците и еретиците са били все обекти на отрицание и анатема. Тези понятия представляват културна квалификация, с която „те” – предците на българите са белязани още от времената на гръко-римската цивилизация. Това е тежко историческо бреме в съвременния свят и представлява едната гледна точка, очевидно „тъмната”. Но Слава Богу, има и друга.

Земята на траките, която Херодот нарича „страна на чистата наука, на свещената поезия, свят на божествения разум” и „където се намират изворите на деветте Музи”, е благословена земя, чиято коренна територия съвпада с територията, на която и сега живеят техни потомци – българите. Белязана от дълбока древност духовна арена, тя не е периферия на „гръцката цивилизация”. В нея се корени много по-стара от самите гърци ключова връзка между азиатския, средиземноморския свят и Европа. Тук пеласги-траки-скити-беси-илири-гети(го̀ти)-мизи и пр. и предците им са създавали в приемственост своите вярвания, език и култура. Те са предхождали и повлиявали

вярванията, езиците и културите на гърците, римляните и на другите по-млади народи. И докато елинските школи са били предимно дело на ума, трако-българската антична, късноантична, ранносредновековна и средновековна култура е била рожба и на духовността и Откровението. Древните тракийски духовни доктрини са оставили дълбоки дири в свещените обреди и в символиката на ранното християнство. Този духовен ручей и културен синтез е протичал и съзрявал най-активно от I в. до IV в., докато бъдещата световна религия още не е била догматизирана и присвоена за тотален контрол. За всичко това се мълчи. Но автентичността на раннохристиянската духовност и култура се е съхранила през вековете сред българите като родилно петно и има своята „еретическа” съдба и досега.

Традиционни местни доктрини са формирали основните духовни пластове в автентичния градеж на ранната българска християнска култура. Това са дионисиевите мистерии и орфизмът, мистериите на Митра и зороастризмът. А най-забележителното е, че всички те са белязани от дълбок изначален дуализъм. Предхождали са християнството и са приносители на негови основни аспекти. Имат много общи черти, символика и теологични сходства и неслучайно са оставили дълбоки и трайни следи в българския фолклор и празничен календар.

Някой ще каже, защо пък „автентичен местен раннохристиянски възглед”? Ами защото старите мистериални култови вярвания, обичаите и обредите на предците на днешните българи на Балканите, свещената образност и светилищата им са евоюлирали и сублимирали в автентични християнски обреди, свети образи и храмове. Доказателствата са навсякъде около нас. Проф. Асен Чилингиров пише за открити руини на над 900 раннохристиянски параклиси и църкви само в югозападните български земи, строени върху древнотракийски светилища и после разрушавани в периода от IV в. до VI в. Със сигурност се знае за съществуването на поне 5-6 най-стари раннохристиянски общини, които са били свързани с т. нар. „тракийски” мисионерски маршрути на апостолите Павел, Андрей и техните сподвижници. За тях са отворили врати старите тракийски центрове Филипопол (Филипи), Никополис ад Нестум, Никополис ад Истум, Сердика, Сирмиум, Одесос, Доросторум – все в нашите земи. Знаят се и имената на техните първи епископи (вж. Деян., Римл., Колос. и др.). На Сердика (дн. София) е бил Климент Сердикийски – по-късно и папа Римски, на Филипопол (дн. Пловдив) е бил Ерм, на Верея (дн. Стара Загора) – Карм, на Одесос (дн. Варна) – Амплий и т.н.

Автентичността на българското християнство е съхранена в народните обичаи, обредите и фолклора. Вижте какво натрупване на цивилизационни пластове е забелязал проф. Георг Краев само в един фолклорен песенен мотив:

„Роди ми се Млада Бога, Млада Бога – Ясно Слънце, Ясно Слънце – Исус Христос.“ (бълг. нар. песен).

Има безбройни примери за смесването на християнски с предхристиянски образи и сюжети и в ранната иконография на Балканите. А византийският писател и учен Никифор Грегорас през XIV в., описвайки пътешествието си из областта Струмица разказва, че е станал свидетел как местните младежи и девойки след излизане от църква са пели и играели хоро и това го е учудило. И до днес ритуално на големите християнски празници по българските земи не само се „ходи” на скучна канонична литургия, но се яде и пие, пее и танцува – празнува се и извън храма. Всичко това в съчетание гради народния празник. Българското хоро в близост до храма е добър пример. И е само един от многото, които могат да се видят в селата и днес. Хороводът се повежда, точи се и се събира, очертавайки кръг (колело). Това е най-старият соларен символ, който българите изобразяват на живо, откакто свят светува, със сакрални движения в ритъм, хармонизирайки се така с високите вибрации във Вселената на

Божия свят. Хорото е много повече от обикновен танц, защото изобразява живота и кръговратите в неповторим хармониум от противоположности, цветове и неравноделни космически тактове. То преминава през всички векове, играе се шумно и сега и същността му е автентична. Тя е непробиваем ценностен монолит. Българското хоро живее навън край храма, но между тях съществува жива духовна връзка, която е резултат от най-древни и автентични раннохристиянски съчетания. Всичко, което живото пъстроцветно българско хоро изразява, не е възможно да се догматизира и манипулира, нито пък да се премълчи или изличи от местните човешки нрави и от народната памет.

Темата за културната приемственост по българските земи е упорито премълчавана. А тъкмо тази приемственост е довела до натрупване на цивилизованост, наслагване на цивилизации. Важна историческа роля в този процес са играли първите византийски императори тракийци в Източната римска империя. Те са били основно тракийци, а повечето от тях – естествено повлияни от традиционната тракийска културна среда, от която са произлизали. Особено се открояват с делата си Константин Велики и Юстиниан Велики. Под егидата на трако-мизиеца Константин е започнал процес на универсализиране и институционализиране на Християнската църква, за да бъде тя превърната в могъщ инструмент на имперската власт. Но интригите и ламтежът за гърцизиране и латинизиране на новата институция са били неописуеми в битката за власт в огромната империя. Една гръко-римска върхушка е повела лукава и безскрупулна борба да си присвои завинаги тракийското и християнското културно наследство. В тази битка предците на българите и техните първи в Европа смирени християнски общини са били обявени за носители на „ерес“ и натикани във вечния ад на „злото“. Роденият тук местен автентичен раннохристиянски възглед е бил обявен за „арианска“, „полуарианска“, „новоявила се старовремска“, „павликянска“, „богомилска“ и пр. ерес и „зло“ във всички общини, благословени навремето от апостолите Павел и Андрей. Последвали са активни мероприятия и събор след събор. С имперска надменност и здрава ръка се е започнало институционализиране, преподаване и моделиране на духовни йерархии и съкровени възделения, за да се отвори път за власт над човешките души. Основен обект и заложник още от самото начало на този процес се е оказало местното трако-българско население, в чиито земи се е случвало всичко това. Неговата богата древнотракийска мистериална култура, която отдавна е била еволюирала в автентичен местен раннохристиянски възглед, е била обявена за „езичество“. А раннохристиянските общини – за „еретически“. Вместо да се обединява, християнският свят се е разделял – на „праведници“ и „грешници“, на „добри“ и „лоши“.

Опирайки се на неподправеното Слово, най-старите християни в Европа още с появата си през I в. са имали система на оцеляване. Тя е включвала практиката сами да излъчват своите духовни пастири и епископи от собствените си среди и общини единствено като признание за посветеност, праведност, духовна извисеност и харизма. По българските земи те са живеели от векове в своя общежитийна автономност и самостоятелно устройство с независима власт (автокефалия). Спазвали са по традиция „местните свещени обичаи и обреди“ и евангелските предписания на първите проповедници светите апостоли на Христовото учение Павел и Андрей и техните харизматични последователи. В подкрепа на тези исторически факти са се произнасяли различни автори, изследователи и познавачи на историята на българската църква (вж. Кирил Рилски, „Българската самостоятелна църква в Илирия“, 1930; Димитър Цухлев, „История на българската църква“, 1910 и др.). Но от IV в. насетне независимата общинарска битийност на старите раннохристиянски средища на Балканите е била трън в очите на новоназначените, вече платени религиозни власти в Константинопол и

Рим. Така още през късната античност (IV-VI в.) конфликтът между догма и ерес, запален на Балканите, се е превърнал във война на „доброто“ срещу „злото“. Разделяйки завинаги християнския свят, оттогава тя не е спирала. Историята е съхранила фактите.

Те показват, че основните белези на това религиозно „двуполусие“ са съществували през късната античност в един от най-големите политически, административни, верски и културни градски центрове в Свещената Римска империя. Има сведения, според които още през I в. в древнотракийското средище Сердика първият раннохристиянски епископ е бил Климент, (по-късно) папа Римски, който е бил сред най-близките сподвижници на светите апостоли Петър и Павел. Но като най-ярък представител на новата ортодоксална тенденция, появила се през първата половина на IV в. и идваща основно от имперския център Константинопол, трябва да посочим един друг сердикийски епископ. Протоген е разпознаван в църковната история сред най-усърдните защитници на новата, вече имперска и гръко-византийска църковна догма, върл противник на т.нар. „арианска“ ерес от събора в Никея през 325 г. и като вдъхновен домакин на Сердикийския църковен събор през 342 г. Но има и сведения, че през последната четвърт на същия IV в. в Сердика се е проявявала и другата тенденция. Тя изглежда по-скоро да е била свързана със старата местна раннохристиянска традиция. Около харизматичния епископ Бонос (Боносий) се е била оформила група от вярващи последователи, които историята на църквата отбелязва като „еретиците-боносианци“. Те са наричали себе си „boni homines – добри хора“ като богомилите и катарите по-късно през XIII в. За това научаваме от писмо, изпратено до архиепископа на Солун Анисий и до другите илирийски епископи веднага след събора в Капуа през зимата на 391-392 г. и след събора в Милано през 392 г. Писмото е известно като „De Bonoso“. Съществуващите данни навеждат на мисълта, че „боносианството“ е било от сравнително ранните известни проявления на автентичния местен раннохристиянски възглед и на неговите „свещени обичаи и обреди“. То се е проявило през IV в. в християнското сърце на един от най-важните религиозни и културни центрове Сердика. Станало известно през IV в. в Сердика, съдено-недосъдено, обявявано от Константинопол и Рим за ерес или просто премълчавано, „боносианството“ се е разпространило в Северна Италия, Южна Франция и отвъд Пиринеите (Писмата на папа Инокентий I от 409 и от 414 г.). Има данни от църковни събори и автори (Catholic Encyclopedia), че „боносианство“ е съществувало в Испания и през VII в. Сердика, която по времето на епископ Бонос е била под папска юрисдикция, тогава е имала статут на град и църква със свой временен примас, което я е правело могъща почти колкото Рим. Като полезен за нашата тема факт трябва да отбележим още, че и по-късно през VI в. един от тогавашните епископи на Сердика, известен като Домнио и Теофил (от гр. Богомил), е бил личен учител и наставник на самия Юстиниан I Велики. Императорът тракиец, създал Първа Юстиниана, около която е обединил в голям независим диоцез всички области в Римската империя, където са живеели неговите тракийски сънародници и най-вероятно са изповядвали своя стар автентичен местен раннохристиянски възглед. Не се знае много за този учен сердикийски епископ и добър наставник Домнио-Теофил. Но той явно не е възразявал августейшия му ученик и възпитаник Юстиниан *„по говор и по облекло, и по разсъждения... да е варварин“*, както твърди Прокопий Кесарийски.

Нашите праотци траките-скити-беси-илири-гети(готи)-мизи и пр. са раздавали с широки шепи своето християнство и култура, както на изток, така и на запад. В тази връзка не можем да не отбележим обичайно премълчаваната историческа роля в този процес на траките-гети „най-храбрите и справедливите сред траките“ (Херодот), преименувани през IV в. от Юлиан Отстъпник в „готи“.

Френският автор Ж. Блум в „Тайното учение на катарите“ пише:

„Кои са вестготите? Народ организиран добре под властта на общопризнати крале; воини, които обаче не се опитват да се наложат със сила над населението, където се настаяват. Те търсят преди всичко разбирателство и взаимодействие със завареното население. Пристигането им тук прави явно противопоставянето на две различни християнски концепции... Вестготите донасят със себе си християнство, което ние бихме определили като автентично... Просто ще констатираме, че в бъдещия Лангедок се разпространява едно различно християнство.“

Според италианския писател от първата половина на XX в. Винченцо Д'Амико преселващите се през 631-632 г. и после през 667 г. в Италия българи са отишли там християнизирани също като своите роднини гетите-готи два-три века преди тях. През VII в. от тези българи в Италия са били построени веднага две църкви – „Св. ап. Андрей“ в Неапол, а другата в Канталупо, резиденция на предводителя на българите Алцек син на Кубрат от Рода Дуло. Д'Амико твърди, че църквите в Италия са носели все името на Св. Андрей, „апостола на скитите“ и са били „построени от българи“, дошли от Крим през Панония, от земите на Старата Велика България. Те също са донесли в Ломбардия „различно християнство“, обявено от официалната църква за „ерес“. По същите пътища са щели да бродят и да проповядват „различното християнство“ няколко века по-късно и други български духовници, известни като „богомили“. За тях е писано повече.

Само ще добавя, че най-първите и най-важните житейски уроци, които получаваме на този свят още от невръстна възраст, всъщност съпътстват човечеството. Правя така, а не иначе, защото това е „добро“, а онова е „зло“. Или този е „добър“, а онзи е „лош“, защото убива, краде, лъже и т.н. Така се научаваме да различаваме добрата мисъл, добрата дума, доброто дело и добрия човек от зломисълта, злословието, злодеянието и злодея; доброто от злото, истината от лъжата, слънцето и светлината от нощта и тъмнината. Това важи за всички и обединява хората. Философските полюси за „положително“ и „отрицателно“ често формализират познанието и само привидно си схождат с духовните „добро“ и „зло“. Религиозните „добро“ и „зло“ пък са назидателни, обсебващи, понякога объркващи, което лесно разделя хората или ги кара сляпо да се подчиняват и да враждуват. Всъщност става дума за най-древната, вечно жива нравствена формула, основен алгоритъм на всяка доктрина. Спътник на човечеството от зората му, тя със сигурност предхожда нашия смъртен свят и неговите преходни закони и догми. Съдържа духовен смисъл и общочовешки знания, сочещи нравствените територии на людското битие. А те са свързани с човечност, справедливост и мяра, които сме свикнали да наричаме най-общо „здрав разум“. Именно здравият народен разум е най-висшият коректив, до който ежедневно се допитваме и към който всичко в крайна сметка съотнасяме. Той е архетипното ниво, духовната твърд, в която се оглежда душата на всеки народ. Защото предхожда всички религии и винаги остава над тях и над философските концепции и идеологиите на времената. Той е и над легионите вманиачени „жреци“, които лукаво жонглират с полюсите и ловко манипулират нравствените стойности в безумните си усилия да ги присвоят. Здравият народен разум винаги остава на висота и е винаги жив. Защото е знаене, което идва от необозрима древност направо от Бога и неизменно ни съпътства. Той е всичко онова, което наричаме архетип и идентичност, етнокултурна и духовна историческа опора. Автентичен продукт от народни традиции и цивилизационен избор, здравият народен разум е неуморният преносител на най-чистата нравственост през времената и е непобедим. Неговите проявления представляват общо културно наследство в глобалния познавателен процес на човешкото осъзнаване на света. А дуализмът е явление, което отвежда търпеливите и любознателните направо в

духовната утроба на тракийската цивилизация, от която произлизат, както елинската, римската и византийската, така и цялата средиземноморска и европейска култура. Той идва през синура на две епохи като ново (старо) световъзприятие и мировъзрение, родено в сърцето на богатия духовен харман в свещените трако-български земи и от вихъра на епохално духовно събитие – Богочовешкото Изкупление и Възкресение. Представлява цивилизационен резултат от автентичната среща на местния орфизъм, източния митраизъм и зороастризм с раннохристиянската идея в плодотворните земи между Черното и Бялото море, между тихия Бял Дунав и бурното Черно море, между Божествения ефир в зелено-дишащите планини на Балкана и Кавказ и сухите скалисти чукари и пясъчните в Мала Азия. Местният дуализъм носи автентичните характеристики на естествена би-полярност, отразявана и в топонимите. Това мировъзрение се е формирало в умовете и сърцата на будните представители на многобройното местно население най-първо като автентичен раннохристиянски възглед, който е бил отглеждан в тукашните общини, най-старите и най-репресираните в Европа. Обявяван за „ерес“ от IV в. нататък, преследван или нарочно премълчаван от историческите хроники в угода на гръко-римски църковни и имперски върхушки, този възглед не е преставал да съществува през цялото средновековие. Пренасян е от земите на Малка Скития, Тракия и Мизия в Ломбардия, Южна Франция, отвъд Пиринеите и къде ли не из Европа от сердикийските „боносианци“, от вези-готите, остро-готите на Аларих и Теодорих и от Алцековите българи от IV до VII в. Но историята го забелязва чак през X в. и не може вече да го премълчи, благодарение на големия духовен и политически подем на най-голямото трако-българско обединение – средновековна България. В земите на държавата, в която според Монтен *„думите лъжа, измяна, предателство, недобросъвестност, скъперничество, завист и клевета са непознати“*, автентичният местен раннохристиянски възглед е доузрявал. Оттогава насетне този възглед привидно завинаги е щял да отпътува от своите родни земи, превръщайки се в най-забележителното средновековно движение, предхождащо европейския хуманизъм и Ренесанс. Това е едно от най-вълнуващите и неразгадани мистични явления, дълбоко свързано с древната култура и със съдбата на трако-българите, но и с генезиса на всички религиозни, социални, културни и политически процеси, мистични общества и тайни движения в пробуждащата се от Средновековието и от „Тъмния век“ Европа. Защото в миналото човешкото познание неведнъж е пътувало към Западна Европа от и през Балканите. Но за добро или зло все се е завръщало, най-често като светлосянка и като смътна представа за позабравеното богато културно минало на трако-българите.

Такъв дуализъм е свързан със здравия народен разум, това отдавнашно човешко „знаене“, което неслучайно има своето отражение в българските народни песни и приказките, празниците и обрядите и до ден днешен. Живата българска реч и фолклорът изобилстват с образи като „Белъ Богъ“ и „Църнь Богъ“, „Бел овен и Църен овен се бият – за Горната и Долната земя“, „Добър юнак с Добра коня убива лошата ламя“, както и изрази като „видя бял свят“ или „влезе в черната земя“, „от злото произлиза само зло, от доброто – само добро“ и пр. и пр. И до днес българинът „изпълнява“ един много древен „магически“ ритуал. Като му се случи нещо хубаво, късметлийско, празнично и светло, той „чука на дърво“ – „да не чуй дявола“. А като му се случи лошо, клати мъдро глава – „Е, след лошото идва и доброто“. Това не е народно празнодумие, нито примиренчество, нито пък може да е „варварство“, „езичество“ или „грях“. То е нещо друго. Българският дух е хилядолетен и хармоничен. Той е мъдър и смирен и отдавна знае кое е „добро“ и кое „зло“. Именно затова възникването и утвърждаването на средновековния дуализъм нито е станало „внезапно“, нито е „загадка“, както мислят някои историци. Това е сложен и непрекъснат процес, резултат от вековна приемственост и здрав народен разум, заредени с извечна духовност и

мъдра философия. Както и закономерна цивилизационна проява на древния духовен код на българите, тяхната светла и тъмна вселена.

Затова обсъждайки средновековния религиозен дуализъм и особено наивно и фанатично заклеймяваното българско „богомилство”, трябва да знаем, че в самата същност на това явление живеят особености на хилядолетния български народностен характер, нравствена и духовна култура. Вдъхновено изрисувани през XIX в. в духа на вечните български ценности от един голям възрожденец в откровена изповед на автентичен местен християнски дух:

„Че не е честно на моето... българство да творам зло и лукавство, прави българин не лажси, не завидуе, не денгубуе, не лицемерствуе, не блудуе, за печена кокошка верата не разменуе. Болгарин е производан от Бог... и чрезмерно ради, оре, сее, торгуе, войнствуе, верност има, гостолюбие, страх божси, почитание... Поради това аз съм българин и моето благородно българство не мя допуца да не бидам добър, затова имам вера и надежда и любов, и человетство...” (Йордан Хаджиконстантинов-Джинот, „Бог”. „Царигр. в-к”, 21 юли 1851).

И нима е нищо, че същата дума „българин“ е превърната от средновековната църковна пропаганда и Инквизицията в нарицателно, на което съответства еквивалент с обидно съдържание в съвременния френски език. Все резултат от старата игра на „добрите“ и „лошите“, „истината“ и „лъжата“. И отново „ние и те“ и онзи манипулиран „дуализъм“ – Богу мили или не.

Или може би, както учи Библията – след Грехопадението и сега, и тука „светът лежи в лукавия”, но и Спасителят е в нас.

Най-накрая ще добавя, че новата ми книга „Богу мили или не. Българската ерес и историческа орис. Размисли“ не е религиозен, нито научен труд. Но има по малко и от двете. И че всичко това е само една светло-тъмна нишка, която проблясва в моите размисли, не за да оспорвам неверни и отдавна омръзнали академични становища и наредби. По-скоро тя разбужда приспани рефлексии и отвежда към съвсем други човешки светове и истини. Във всеки случай много по-различни от онези, които векове са ми били вбивани в ума, в гръбначния мозък и в телесните клетки. Защото в моето ДНК винаги е имало нещо, което решително ги отхвърля в атавистичен копнеж по справедливост, човечност, мяра и морал. А ерес ли е това, или орис – деня и нощя търся здравия народен разум.